

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 23

15 Մարտ 1895

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պատը Այի Ճառանկաթ Թիւ. 20

1893

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ՀՆԱԽՕՍԱԿԱՆ.—Թ.Վ. Աբահ. Ալան:
2. ԱԿՆԱՐԿ Ս. Բարսղի «Վեցօրեից» վրայ. Ս. Վ. Նալչեան:
3. ԵՐԿԻՆՔ ՊԱՏՄԵՆ ԶՓԱՌՍ ԱՍՏՈՒՆՈՅ. (Շար)---

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Գ Է Ս Կ Ի Ս Ս Մ Ս Ե Ս Յ

Երրորդ Տարի

թիւ 23

15 Մարտ

1893

ՀՆԱԽԾՍԱԿԱՆ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԳԵՐԵՋՄԱՆ ՄԸ

Վերին Եգիպտոսի մէջ եւ Ասսուան քաղաքին մօտերը կը գտնուի հոյակապ դամբանարան մ'որ հաւանականագոյնս փառաւնեան տիրապետութիւնէն մնացած է կանգուն:

Դամբանարանին զերեզմաներէն մին, աւաղի եւ փլատակներու տակ թաղուած, մօտ ժամանակներս առարկայ եղաւ գիտական խուզարկութեանց:

Խուզացի գիտնական եգիպտահնագէտ Schiaparelli հրատարակած է արդիւնքն այս հետազոտութիւններուն: Կարծեմ չանհկան կրնայ ըլլալ տէնարկ մը նեւեղ այս եղած հետազոտութիւններուն վրայ, զոր կարելի է թէ անյազութեամբ ընթեռնուն այս տեսակ ուսումնասիրութեանց հետամուտը:

Գերեզմանս անունը կը կրէ Հիրչ-Ֆ (Hirchuf) մականուանեալ անձնաւորութեան, որ Բէբի կամ Բաբի Ա. եւ Բ. թատերներուն արքունեաց պատուակալներէն էր, փարաւնեանց վեցերորդ տիրապետութեան ժամանակ: Ասոնք ինչպէս որ գիտենք չուրջ երեսուն զար նախ քան զՔրիստոս՝ Եգիպտոսի վրայ թաղաւորած են: Հիրչուֆ իր կենդանութեան՝ եգիպտացի մեծատանց պէս՝ պատրուտակ էր սոււած այս զերեզմանատեղին,

և անձամբ զրել հրամայած՝ իր կենսագրութիւնը պերեզմա-
նեքքին պատուանդաններուն վրայ հին եգիպտական նշանակա-
կան պրերով, որոնք իրենց ամբողջութեան մէջ լիովի և հե-
տաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդեն այս անձնաւո-
րութեան կենաց, ունեցած պաշտօններուն և եգիպտոսի ու
զրացի երկրաց մէջ իր վեհապետին հրամանաւ ըրած ճանապար-
հորութիւններուն մասին:

Այս տեղեկութիւններէս գիտենք թէ Հիւրշուֆ փարաւոն-
եան թագաւորներուն պատուակալներէն Արա անուամբ միոյն
որդին էր, որուն կեանքը թէ արգիւհալից և թէ պատուարեր
եղաւ հաւասարապէս առաջին և երկրորդ Բէքի ժամանակ:
Հիւրշուֆ Միջին եգիպտոսի հաւաքէն էր, «էնէկապան-խորհրդա-
կան» թագաւորին և հաւաքէն քրոջ: Իր ընկերական բարձր զիրքը
և երկրին ըրած ծառայութիւնները գրաւած էին այն ատեն-
ուան վեհապետին վստահութիւնն այն տախճան՝ որ իր Հօր
յանձնուած քաջատիկ Պաշտօնին ղէպի հեռաւոր երկիրներ՝ բն-
կեր և խորհրդական կարգուեցաւ թագաւորին կողմանէ:

Հիւրշուֆ առաջին ճանապարհորդութեան ժամանակ զնաց
Ամամ (Amam), զոր այսօր կրնանք նոյն համարել եգիպտական
Սուտանի հետ Այս ճանապարհորդութեան նպատակն էր ի խնդիր
ըլլալ և պոնել այս հեռաւոր գաւառներուն հետ հաղորդակցե-
լու ապահով և ղիւրին ուղի մը:

Հիւրշուֆ կը յայտնէ թէ իրեն ջանիւք այդ ուղին գտնուեցաւ,
որ Ուհադն (Uhat) էր, Հայրը Ամամ ձգելով ինքն չարուհա-
կեց իր աշխարհակալ ճանապարհորդութիւնները գէպի Արեւմուտ
մինչեւ Դամաքու (Tamaku) գաւառները, այսինքն Լիբիա (Lybie),
որոնց բնակչաց հետ կրցաւ գաշնադրութիւններ կնքել:

Ոչ շատ ժամանակէ զարձեալ զինքն կը գտնենք նորանոր
խուզարկու ճանապարհորդութեանց մէջ, այս անգամ առանց
իր հօր ընկերակցութեան և իբրեւ Պետ վարիչ:

Ութ ամսուան մէջ կարեց անցաւ շատ անձանօթ տեղեր,
հասաւ մինչեւ ալապեան լեռները վերջացնելով իր չուն Ամամ,
առանց ամենեւին հետեւելու իր առջի ճանապարհորդութեան մէջ
գտած ուղիներուն:

*
* *

Այս արշաւանքները նորանոր երկիրներուն հետ հաղորդակ-

յութեան պատճառ եղան իրեն, այնպէս որ ոչ ոք անոր հաւ-
խորհներէն փարտոններուն տիրապետութեան առջեւ պարզած
էր այսպիսի հորիզոններ: Ի դարձին այնպիսի հազուագիւտ ըն-
ծաներ կրցաւ բերել իր վեհագեղան որոնք մինչեւ այն առեւն
Փարաւոններուն՝ ոչ մէկ ցեղ ըրած էր: Ասոնք կէս պարգեւ եւ
կէս ալ իրրեւ հարկ համարող ընծաներն էին արմաւ, խունկ,
փիղոսկր, վայրենի անասնոց մորթեր եւայլն, եւայլն:

Հիրշուֆի բերած պարգեւներուն մէջ կը գտնուէր թզուկ
մը (եզիպտացի հին բարբառով donka), որ ընդհանուրին հիացման
արժանացաւ եւ որուն նկատմամբ ընդարձակ զրուած է արձա-
նագրութեանց մէջ:

Ահաւասիկ այս արձանագրութիւնը, զոր կը գտնենք հոս
թարգմանաբար:

«Թագաւորը հոկեց եւ քննեց ըսածները. «Ստոյգ է թէ Դուն՝
«Քեզի հետեւող զինուորներուս հետ մէկանոց ողջ առողջ Ամամի
«երկրէն վերադարձար: Քեզի ըսին. Տար ինչ բան որ կայ լաւա-
«զոյն ձօնելու համար իմ վեհափառութեանս, եւ դուն՝ բերիր
«մեծամեծ եւ գեղեցկագոյն ընծաներ, որոնք Ամամ երկրի իշ-
«խանէն ուղղեալ էին վերին եւ Ստորին Եգիպտոսի թագաւո-
«ւրին, Բերի Բ. ի Քեզի ըսին նաեւ. Տար ինչ բան որ կայ լա-
«ւազոյն եւ դուն՝ այդ երջանիկ սինձերու երկրէն բերիր թզուկ
«մ'որ ստտուածանման կը պարէ եւ կը նմանի ան թզուկին որ
«աստուածային Պատուակալն Ուրտուտու (Urdudu) Բունդի երկ-
«րէն Աստա թագաւորին ընծայաբեր եղաւ: Իմ վեհափառութիւնս
«հետեւեալ խօսքերն ըսաւ. ոչ մէկ ժամանակ ատր նման թզուկ
«մը Ամամի երկրէն որ եւ է անձ մը բերած էր.....»

«Դուն կենդանի եւ քաջառողջ աջնանորդեցիր ու բերիր այս
«թզուկը, որպէս զի պարէ տտուածներունման, զուարճացնէ
«եւ հրճուացնէ վերին եւ ստորին Եգիպտոսի թագաւորը, Բերի
«Բ, որ թող յաւիտեանս ապրի»:

*
* *

Այս շահեկանութենէ ոչ զուրկ խօսակցութիւնն անտարա-
կոյս առնչութիւն մ'ունի կամ գէթ կ'ակնարկէ թզուկ մ'որ
բնականապէս վայրենի ցեղի մը կը պատկանէր: Ամէն ժամանակ
թզուկները նկատուած են հրաշալիք եւ մասնաւոր ընտելեան
գաղանիքներու: Այս թզուկները Եգիպտոսի վերին գաւառները

և Եկեղոսի աղբերակաց քովերը բնակութիւն հաստատած էին
և, թռչնորսութեամբ կը զբաղէին: Հիներուն ասոնց նկատմամբ
ունեցած կիսատ սեղեկութիւնները Յունաց և, Հռովմայեցւոյ
մէջ առասպելախառն պատմութեանց սեղի տուն, որոնց հետ-
քերը օրինակի համար, կը զանաւն Վատիկան եղող Եկեղոսի հըս-
կայագոյժ արձանին վրայ արձանադրուած:

Մեր վերը թարգմանաբար զրած արձանադրութենէ յայտնի
է որ Եղիպտացիք առաջին անգամ չէր որ թղուկ մը կը սեռ-
նէին: Արդէն հինգերորդ տիրապետութեան Աստա թագաւորին
օրով, Ուրաուտու ամենէն յառաջ բերած էր թղուկը Եղիպտոս
M. Schiaparelliի կարծեաց համաձայն, Բունդի դաւան, այս
եզական թղուկներու հայրենիքը, որուն նկատմամբ այսպէս
յաճախ բուն վիճարանութիւններ են եղած, պէտք է որ նոյն
ըլլայ այժմու Ստակիներուն երկրին հետ:

*
**

Թողովոյ այսու եղած անակնկալ յայտնութիւնը հին Եղիպտոսի
աշխարհագրական տնօրէնաց վրայօք, հետաքրքրական է հառ-
տատելը որ մեզմէ յետոյ գար յառաջ, ուրիշ արքունեաց սովո-
րութեանց նման էին Եղիպտացի թագաւորաց դարբաններուն
սովորութիւնները, ըստ որում փարաւոնեան տիրապետութեան
Գահակալները ունէին իրենց թղուկները, որոնց պարերովը, մի-
մասկան ձեւերովը կը զուարճանային:

Մեր յառաջ բերած համառօտ փաստերէն զիւրին է եզրա-
կացընել կարեւորութիւնը Աստուանի աստղանադրութեան: Այս
անտարակոյս, ամենէն չափական տնակնկալն էր Եղիպտոսի մեզի
վերապահած վիւտերու:

*
**

Պէտք է գիտել տալ Պատկերիս ընթերցողաց թէ այս տա-
պանադիրն ընթեռնու պատիւն իրնւամբ վերապահուած էր
M. Schiaparelliի որուն մասնական երախտագիտութիւն տա-
ծելու պարտականութիւն ունին հնախօսութեան այս ճիւղին
բարեկամք: Իրմէ նաեւ ուսանք Եղիպտոսին քաղաքակրթութեան
և, զօրութեան տոտիճանն, որ արդէն վեցերորդ տիրապետու-

Թեան (dynastie) օրով իր զաւակէսը հասած էր. իրաց այս
ընթացքը մեր կարծածէն եւ յուսացածէն շատ աւելի բեղմնա-
ւոր է։ Այս հեռաւոր ժամանակամիջոցի մէջ, յունական առ-
ատելագրանութիւններէն շատ աւելի կանուխ եղիպտական իշ-
խանապետութիւնը հաստատուն հիմանց վրայ բարձրացած
էր. փարաւոններու արքունիքը կրօնական, քաղաքական եւ
զինուորական բարգաւաճ եւ կանոնաւորեալ կազմակերպու-
թիւն մ'ունէր, Մեմփեան դահակալք արացած էին մինչեւ
Եթովպիոյ սահմանադուխը եւ հրեշտակներ կը յուղարկէին մէկ
կողմանէն Ասորեստանէն մինչեւ Սուտան եւ միւս կողմանէ՝
Լիպիայէն մինչեւ Սոմալեան եւ Դալեան ժողովուրդներուն
երկիրները։

ՅՈՎՀ. ԱՐՄԷՆ. Յ. ԱԼԱՆ

ԱԿՆԱՐԿ

Ս. ՔԱՐԱՂԻ «ՎԵՑՈՐԷԻՑ» ՎՐԱՅ

(Շարունակում) (1)

«Եւ ասաց Աստուած՝ Եղիցի լոյս. եւ եղև լոյս».—Սուրբ գրոց Աստուծոյ ընծայած ամենէն վսեմ՝ եւ ամենէն պատշաճաւոր բացատրութիւնն է սոյս. Հայ թարգմանն՝ նման յորաւ կանին՝ ըստ պատշաճին լեզուն կը վտխէ, վսեմ բացատրութիւն մը, վսեմագոյն լեզու եւ բարձր կարող կ'ընդունի.—«Առաջին բանին Աստուծոյ (կատարեալ) կազմեալ լոյս (սոյ. լոյս) իւրով ընտրեալ եւ այսու թարգմտով լուծաւ (եղծաւ) խաւարն, եւ քակեցաւ ապականացու աղջամուղջն. (սատակեցաւ) կորեաւ տխրութիւնն, եւ զուարթացան (եւ զուարճացան) արարածք տմենայն. ծագեաց լոյս յաշխարհս, եւ յայտնեցան (երեւեցան) երեսք ամենայն ըստ իւրաքանչիւր կերպարանաց (Փարատեաց) պարզեցաւ խաւարն, որ մածեալ ունէր զերեսս Երկնի»։ (ըստ յուսական ընադիրն. մինչ ապագիրն ունի՝ Երկնի)։

Լուսոյ պաշտարն ընդարձակելով՝ յանկարծական աստուածական հրամանն կը նմանցունէ՝ յակամ թօթափել 'ի խորս ջուրց իւղ թափելով՝ զջուրն պայծառացունելու, եւ կ'ըսէ.— «զոր օրինակ որք յանդունդս խորոց ջուրցն իջանիցին՝ եւ 'ի լուսոյ իւղոյն զոր աբխնէն (սոյ. առաքէն) առաջի իւրեանց, կարեն կալ 'ի վերայ տեղեացն զոր ինպրկն, սոյնպէս».—եւ այլն։

Ստայիկեան քնադիտութեան հետեւօղ է Բարեւոյ երբ զձայն՝ օղոց բախման արդիւնքն կ'ընդունի.—«Բարբառ որ եղանէ յանդամոց յօղս... եւ լեզու որ բախէ ընդ զործիւնն որ կաղմեալ են

(1) Տե՛ս Պատկեր Գ. Գրէ, Էջ 22

հանել զհնչիւն ձայնից եւ սոսլ արտաքոյ զլուրն իւրեանց» Արքեպիսկոպոս առաջինն զայդ վարդապետած էր, եւ Ստոյիկեանք զայդ ընդունելով ընդարձակած էին Սոյնպէս Ստոյիկեանց սահմանըն է՝ թէ «Անդամոյ միոյն ընդ միւսոյն եւ հասարակաց հետ «ունեցած համահաստեման» (symétrie) մարմնոյն գեղեցկու- «թիւնն կը կազմէ»։ Թարգմանիչն այսպէս կը զարձուէ այդ իմաստն. — «գիւթէ է ինչ գեղեցիկ 'ի մարմինս' 'ի չափոյ (symétrie) մասանց՝ զոր ունին ըստ իւրաքանչիւր յօդուածոցն բնութեանց... եւ 'ի գեղ վայելչութեան... Զի յուսոյ պարզ բնութիւն է եւ հոմոգէն (homogène) կերպարանք... այսպէս զհասարակ (symétrie) համանութիւն ունի», եւ այլն։

Թէ՛ 40 կրկին աբեաբար շեշտուած համար՝ «Աբեաբա խաբաբա» բացատրութիւնն կը սեպհականէ հմուտ թարգմանիչն։

Երկրորդ ճառին վերջերն հասած՝ զիւրին է ըմբռնելն թէ սակաւ մի յոգնութիւն եւ կամ քուն սպրդած կրնայ լինել, կամ բնազդին եւ կամ զայն դադարաւորն՝ եւ կամ թարգմանիչն եւ թարգմանութեան օրինակողն՝ հնար է եւ մանուսանող թէ յայտնապէս չիօթած են. առաջին պատճառներու նկատմամբ զիւրին չէ այդպէս կարծելն. ոչ Բարսեղ եւ ոչ նորա թարգմանն չեն եւ չէին 'ի քուն, կ'երեւի ակն յայտնի. աւելի ճշմարտանման ենթադրութիւն մ'է բնազդին օրինակողաց եւ մեր թարգմանիչն ձեռքն գտնուած օրինակին անձկութեանց հետեւանքն համարել զայր։ Յունական αἰὼν բառն որ է յաւիտեան, յաւիտեանաւորեան, բայց, 'ի հայեւմս եղած է աշխարհ. այսպէս, — «Արդ եթէ օր ասիցես եւ եթէ աշխարհ (αἰὼν), զնոյն զմին ասիցես»։

Եւ յորդորականի դարձունելով խօսքն՝ — «Բայց քանզի 'ի հանդերձեալ աշխարհն չափեցաւ (ուպ. չափեաց աւ) հայեցողցանել զմիտս մեր, եւ 'ի նոյն կրթել ծածուկ իւրովք ակնարկութեամբք, 'ի միով է օրէ անտի նկարեաց մեզ մի աշխարհ. եւ կայ մնայ մշտնջենաւոր այն օր՝ որ է սկիզբն ամենայն աւուրց, զուգակից լուսոյն, օրն սուրբ միաշաբաթոյ, պատուիչ յարութեանն Տեառն, 'ի կեանս մարդկան, սրբոց եւ արդարոց»։

Յայտնապէս կ'երեւի աստ Բարսեղի գիտումն ֆ եւ յաւիտեան բառերու բաղդատութեամբն. մինչ աշխարհ բառն՝ եւ մերձաւոր իմաստիւ՝ սակայն եւ ոչ մի ինչ գործ չունի անդ։

Սրտագրաւ է ճառիս վերջաբանն, ուշագրաւ է վերջաբանութեանս զիւտան. — «Եւ եղև երեկոյ եւ եղև վաղորդեան, օր մի. — Զպատմութիւնս բանից այնր երեկօրուոյ կատարեսցուք

յայտմ երեկօրուջ. եւ 'ի սմին ժամու ստնմանեացուք զճառս զոր առաք խօսել զմանէ. եւ Հայրն բարեբար՝ յորէ՛ Որդին՝ Դիւթին՝ (չկայ 'ի յունին), որ է լոյս ճշմարտութեան, զարդարին տունը ջեան լուսոյն զոր ծագէ յերկնից, եւ զտարթացուցիչ զիշերոյ պայծառութեամբ լուսաւորաց, որ է պատրաստիչ ճշմարիտ. . . . պահեացէ զկեանս ձեր տանց զայթակղութեան. . . զի իբրեւ զարեզակն ծագեալիք լուսովն սրբոյ եւ արդարոյ 'ի պարծանս ԻՄ յաւուրն մեծի յայանութեանն Բրիստոսի» (Տպագիրն Հունի իժ քառն, մինչ թէ կրկին ձեռագիրք եւ թէ յունականն ունին զայդ. Յոյնն կ'ըսէ. — «Որպէս զարեզակն փայլեալիք 'ի մէջ պայ- «ծառութեան սրբոյն, եւ եղիջիք Էն՝ 'ի փառս յաւուրն Բրիս- «տոսի. որում են փառք եւ զօրութիւն յաւիտեանս յաւիտենից»:

Շատ հեշտալի եւ շատ հեռաքրքրական է Բարդի Նըրսիզ ճառն վեցօրեայ արարչութեան նկատմամբ, նիւթոց եւ զազա- փարաց առատութեան հետ ունիմք եւ զանազան հեռաքրին նորութիւններ. առանձին եռանդեամբ մը զօգջիր սկիզբն կու տայ այս ճառին «Նզիցի հաստատութիւն» բացատրութեամբ՝ Որդւոյն եւ Բանին վարդապետութիւնն կը հաստատէ. «հաս- տատութիւն» բառն ընդունայն կը ճգնին՝ կ'ըսէ՝ յոյն խմատուներ «երկնից» հետ չվիթեղ. սխալ է՝ կ'ըսէ, եկեղեցական գրչաց այդ բառով երկնից կազմութիւնն կարգալ. այլ հասարակութեան նոր երկնք մ'է, տարբեր առաջին օրուան ստեղծածէն. Հաստատու- թեան վրայ կեցած են ջուրք, ուստի հաստատութիւնն հաստա- տուն մարմին մ'է, սակայն վանակնէն աւելի թափանցիկ. Տիե- ղերք հրով պատած են, եւ հրով պիտի փճանան, առ այս Աստ- ուած ահագին համբարներով լցեր է ջուրն եւ աշխարհիս պահ- պանութեանն համար պատրաստելու Ընդհակառակն հայ թարգ- մանութիւնն՝ եւ մանաւանդ տպագրութիւնն՝ կարծես ամենէն աւելի վստանգուած եւ խեղճուկ կերպարան մը ստանձնած է այս ճառիս սկիզբն. ինչ որ յոյն բնագիրն կ'ըսէ՝ քստ ամենայնի հա- կառակն է հայն. թէ եւ միշտ բարոյական մտաց բարձրութիւնն պահուած է: Ի՞նչ կրնար ըլլալ օտրտ պատճառն. կամ բնագիրն նման մեր ձեռագիրներուն վատթարութիւնն եւ սխալ ընթերց- մունք, եւ կամ գաղափարաւոր անհմտ.ս եւ ինքնագլուխ փո- փոխութիւնքն, որով անիղձաբար ապականած են բնագիրն ու զիդ բնթայքն. Տեսնեմք օրինակաւ.

Յն. — «Դիւթին» զի բաղում արուեստագէտք առ մեզ ժո- «ղովեալ կան, որոց հագիւ բաւականացեալ չահել զգարմանս

«կենաց իւրեանց հանապազօր արուեստիւն, տախեն զիս հա-
«մառօսել զբանս՝ զի մի՛ խափան եղէց նոցա ընդերկար 'ի վառ-
«տակոյն» Զինչ ասացից, զժամանակն զոր սայք փոխ Աստու-
«ծոյ՝ ոչ կրտսանէք. հատուցէ ձեզ զայն մեծաւ վարձու չա-
«հեկանութեամբ : 'ի հասանել պատահարաց խափանեացէ
«զայն 'ի ձէնջ Տէր, տացէ բարիս մարմնոց որոց պարիս հոգւոց
«ստաւել սիրելին, կենդանութիւն ուրոց, յաջողութիւն զործոց,
«բազմապատիկ փոխարէնս։ Եւ յորժամ վրէպ կացեալ 'ի լուսոյն
«թաւանայցէք 'ի մեծամեծ ճշմանց կենցաղոյս՝ պատգամք Հոգ-
«ւոյն Սրբոյ լիցին ձեզ 'ի դանձ մեծազանձ վասն հանդերձեալ
«պաւտենին» Բարձէք այսուհետեւ 'ի մտաց ձերոց զամենայն
«հոգ մարդկեղէն, եւ առ իս ժողովեցէք ամենեւին զսիրտ
«ձեր» . . . եւայլն»

Դիւրին է ամենեւին կարծեմ այժմ բազդատութեան քննել
հայերէն օրինակն եւ տեսնել փորձիւ բաժիւս ոտուգութիւնն.

Հայն—«Եւ այս չէ 'ի մէնջ վրիպեալ եւ լեալ մտացօնք՝ թէ 43-4
արուեստագէտին ոչ միշտ հանապազ յիւրաքանչիւր արուեստից
չանին զգարմանս կենաց իւրեանց՝ առ մեզ ժողովեալ կան, զա-
տարկացեալք եւ խափանեալք 'ի գործոց, (տպ. 'ի խափանէլ գործոց).
որ առնին նոցա առ 'ի խափանէլ լեւելց զբանն Աստուծոյ, (տպ.
առ 'ի խափան լուսոյ), զի գտցեն զչա՛ն անձանց իւրեանց եւ
կեցցեն. (տպ. զի մի՛ գոցեն, եւայլն)։ Զայս ասեմ, զի յօժարե-
ցուցից սաղ զմիտս ձեր ստիաւ ժամս փոխ Աստուծոյ, առ 'ի
հատուցումն մեծաց վարձուց (Հետեւեալ կրկին սողն տղէտի
մը ձեռօք կրկնութիւն է վերի սխալին)։ «Եւ զամենայն խափանիչ
իրս եւ զգործս պատաղիչս՝ որ անպատու առնին զմեզ 'ի լուսոյն
ճշմարիտ պատգամացն Աստուծոյ», խափանեացէ տէրն եւ ասու-
ուածն մեր, եւ տացէ համբերութիւն մարմնոց մերոց, եւ զազ-
նուական սթաւրատութիւն ուրոց մերոց, եւ բազմապատիկ
փոխարէնս ընդ խափանածոց զործոց մերոց։ Զի յամենայնի չա-
ջողեալք եւ երջանիկք դացին ամենեքեան, որ միանդամ զհո-
գեւոր շահն առաւել համարեցան քան զվատաակս անցաւոր
իրաց աշխարհիւ։ Զի թէպէտ եւ խափան եղեւ մարմնաւոր իրաց
աշխարհիս, այլ 'ի պատճառ մեծաշահ գանձուց դասնին առ
մեզ յաշխարհն հանդերձեալ. առ 'ի կրթութիւն ուրոց մերոց,
'ի վատասակս զոր վատասակիցեմք փոխանակ պարզեալց՝ որ կան
մնան յաւիտենից։ Բարձէք այսուհետեւ 'ի մտաց ձերոց զամե-
նայն հոգս մարդկեղէն, եւ առ իս ժողովեցէք ամենեւին զսիրտս
ձեր», եւայլն»

Արդ ո՛ւր է յաւնականին իմաստն, դեղեցիկ եւ ներդաշնակ զուրյուածքն, պարզութիւնն, համառօտ ձեւն: Ձեռքեր խառնուած են այս գրոյն մէջ. եւ գուցէ շատ եւ զանազան ձեռքեր, որոց մէն մէն իւր տիրացուի գրիչն շարժեր է անկարգ եւ անկանոն կերպով, յապաւելով, զեղչելով, յաւելլով:

Որոգիներսն վարդապետութեան աշակերտ՝ «Նղիցի հաստատութիւն» հրամանէն կը հետեւցունէ Բարսեղ Որդւոյն եւ Բանին աստուածութիւնն: Որոգիներս կ'ըսէ, «Մշակմանաւոր արուեստաւորն Որդին է, Բանն Աստուծոյ, եւ հեքիւլ է՝ ստեղծողն աշխարհիս Հայրն՝ տիեզերաց ստեղծման գործն յանձնելով Որդոյն Բանին՝ միշտ առաջին պատճառ կը համարուի»: Բարսեղ կ'ըսէ. — «Ոչ միայն զաշխարհ կամեցաւ առնել՝ այլ եւ զաշխարհութիւն գործակցին ցուցանել»:

Անհնար է մերոյս մէջ այդ պարզ բացատրութիւնքն ինդրել. ուր բնագիրն պարզ է՝ թարգմանիչն խրթնութիւն մը կ'ուզէ մտցունել, փոխել, փոփոխել, տակնուվրայ խառնափնդորել, տակայն խոտելի չէ գէթ լեզուն, արտոյթիկն են զարձուածքն. վերջիչեալ այդ հաստուածն այսպէս կ'ընդլայնէ մեր թարգմանն եւ քիչ մ'ալ կը նոսրացունէ իմաստն ուրեք ուրեք. պարզաբար՝ կը դժուարացունէ. — «Ոչ միայն պարարած աշխարհիս կամեցաւ ցուցանել՝ այլ եւ պատմութիւն ճշմարիտ Որդւոյն իւրոյ, թէ արարիչ էր ընդ նմա արարածոցս, եւ տծիչ ՚ի չգոյէ ՚ի գոյ այնոց որ չէին եւ. ապա եղեն»»: Որոգիներս կարծեմ այս իմաստին մէջ առնելիք չունի, եւ ոչ ալ Բարսեղ տալիք. հեղինակութիւն մ'է թարգմանչին բնծայածն մեզ, նոր իմաստ, զարտուղի ամենեւին Բնագիրն ըսածէն՝ խորհածէն, սուտչին բառերն միայն նման լինելով:

Կրկին երկնից զոյութեան վարդապետութեան մէջ՝ մեր վերջիչեալ խնդիրն աւելի եւս կը տեւտի. պարզ վարդապետութիւն մ'է Բարսեղի քարոզածն, կրկին երկնիք կան կ'ըսէ, մին առաջին օրուան զոյացութեամբ երեւցածն, «Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկին» բացատրութեամբն ծանուցեալ. իսկ երկրորդն՝ «Եղիցի հաստատութիւն» խօսքովն Պատման զայդ այդպէս չը վարդապետեր, այլ՝ մի երկնիք եւ մի աշխարհ, մեթութեամբն նման կատարեալ էին Բարսեղ զայրացած այս վարդապետութեան եւ Ս. Գրոց պատգամին տարաձայնութեանն՝ կ'ըսկտի այսպանկ եւ անխղճօրէն հարուածել հոյակապ փիլիսոփայքն: Այդ իմաստնոց ծաղրաբանութիւնն աւելի զօրեղ է հայերենին

մէջ: Այլ իմաստն հայ թարգմանին բերանն՝ հազարումէկ կըլց-
կառուր կերպարանք առած է: Ի՞նչ է պատճառն, ո՞րք է յան-
ցանքն.— Վերոյիշեալ ծաղրաբան գրչին կորովի պարծուածքէն
յայտնապէս կ'երևի որ թարգմանին կատարելապէս հմուտ է
իւր արուեստին եւ սոյն կրկին լեզուաց. բնագիրն՝ ոչ գէթ չատ
սղաւաղումն կրած, եւ ոչ ալ խանդարեալ օրինակ մ'է, ձեռա-
գիրներու՝ հայերէն ձեռագրերու է աղաւաղումն, խանդարումն,
եւ ամենազգի յանցանք: Գաղափարողք՝ ըստ անձնիւր կարու-
ղութեան՝ իմաստնոց հաւատարիւր ձեռամբ կամ անխորհուրդ
սղայամուռութեամբ՝ ձեռք խառնած են. ուր «Բ» բառն տեսած
են՝ հոն կամ լուսանցքին վրայ «Բ» բառն աւելցունել հարկ հա-
մարիւր են. ուրանօր իմաստն իրենց անծանօթ կը մնայր՝ ու-
ղածնուն համեմատ չարած եւ օրինակած են. ուր աւելի կար-
ծեցին՝ զեղչած. եւ ուր սրկած՝ բարդած: Կրկին գաղափարողք
«Բ» եւ «Բ» բառերու քով «Բնա» մ'ալ աւելի գրեր են, ուրիշ
մը «Բնա» մ'ալ իմաստն փոխեր է, եւ ձուլած՝ համած՝
«Բ» երու. զանգուած մը, բառերու թանձր խաւ մը, ուր «Բ» է զատ
իմաստ բնութիւն աւելորդ ժամովածառութիւն է: Յիշեմք այդ
յօրուածն. Հայն.— «Պարտիք լոնդրի» կթէ այլ կրկինք՝ Բն
(տպ. Բն) զայն որ կղեն յառաջագոյն՝ գուցեն. եւ կամ նոյն
արդեօք կոչեցաւ հաստատութիւն. եւ եթէ երկու կրկինք իցեն
Այլ լաւ համարին՝ որ որ յաճախեցին խառնանալ 'ի ճառս Երկնից,
(տպ. Բն 'ի ճառս) թէ լեզուք իւրեանց ստեղծին Ե Բ' այ-
բանք հաւատարմ' լինիցն. (տպ. Ե Բ' այն ճշմարիտ բանքն հաւա-
րարեմ' լինիցն նոյն. իսկ կրկին ձեռագրաց մին՝— Եւ այլ այն «Բ»
հաւանքն Բ ճշմարիտ բանքն): Յայնն պարզաբար կը խօսի.— «Բ-
մաստունք որ ճառեն զերկնից՝ զլեզուս կամին կարուսանել
«քան հաւանել այլմ»:

Յայտնի է որ ազատ թարգմանութիւն չէ բնաւ խառնաբեր
բառն Երկնից վրայ խօսող իմաստին հետ զուգելով՝ դարձունել ձեռ
յաճախեցին խառնանալ 'ի ճառս Երկնից», այլ վսեմ թոքիք հմուտ
գրչի. բացարձակ յայտնի է թարգմանչին նշանաւոր եւ հոյակապ
անուն մը կրին. ենթադրական է ամեն անուն որ նմա սեպհա-
կանումք, ենթադրական է գործնալ ամեն կեղտ՝ թէ եւ ամենա-
չնչին՝ եթէ նմա բնծայումք, առանց հիման են այդոքիկ. մեր
ձեռքն զանուոյ օրինակաց խեղճութեանն է յանցանքն, եւ այս
չէ ենթադրական, եւ ոչ առանց հիման:

Արդարանալի չէ յայտնադէտ ոչ ձեռագրին սխալումն եւ ոչ ալ տպագրին չտիպագանչ երկիւղածութիւնն, երբ յայտնի պարզ ընթերցողն անդամ կրնայ յուշաբարել հետեւեալ սիրուն հայկաբանութեան մէջ տպրդած անհամ բառի մը ուղղութիւնն, որու համար ոչ բնագիրը պէտք է եւ ոչ ձեռագիրը— «Ձիցէ՛ տեսեալ քո զպղպջակսն՝ որ փչին բոլորին օդով 'ի խոնաւութենէ անձրեւաց, կամ զխորդ առնուն զխրաքանչիւր կերպարանս ըստ օրինակի գմբեթացն ճեպելով հոտանացն ջուրց, որ զեղուն (էղուն 'ի տպագրի) ընդ միմեամբ»:

Հնոցն աստեղարաչիսց մուրակալին դրութեան ձեւն հեղնօրէն բացատրելով Բարսեղ՝ պլատոնեան աւանդութիւնն մէջ կը բերէ, ըստ որում՝ եօթն մուրակաց եօթն բուրակներ գծուած սեպհականա՞ծ են մէջէ մէջ աստիճանաբար, որոց խրաքանչիւրին վրայ յաւէրժարան մը բաղմամբ՝ կը դարձունէ բուրակն եւ կ'երգէ, եօթն յաւէրժահարսանց մեղեդին երկնայինքն կը հիացունէ, եւ մեղ անլսելի է, երկրիս մէջ բարձրացած սոսկալի փոփոխ պատճառաւ: Ջայս կ'աւանդէ Պուտարբոս, զոր ինդալով յիշէ յետոյ վեցօրէնց Քարոզն՝ հետեւեալ ծաղրաբանութեան կը յանդէս.— «Ըստ օրինակի այնոցիկ որ իցեն 'ի գորբնոցի, եւ յանդադար ձայնէ կռահին եւ ուսանն անո՞ր դռնչին սկանչը նոցա, եւ յայնմ ձայնէ՝ որ անկանի միշտ 'ի լսելիս նոցա՝ զայլ իրեք ինչ բարբառ ոչ կարեն լսել»: Սակայն գիտելի է այս հատուածին մէջ հայերենի եւ յունականի զանազանութիւնն զի ուր բնագիրն կ'ըսէ՝ թէ «վասն զի սկանչնիս 'ի տղայութենէ անտի կ'ըսկոն լսել այդ ձայնն՝ ըթացած են»։ Թարգմանութիւնն կ'ըսէ՝ թէ «վասն զի չատ աղմուկ կայ աշխարհիս վրայ՝ կ'ըզտայինք եւ չենք լսեր»։ Բաւական տարբերութիւն է այս ուղւոյն, եւ բաւական ալ իմաստից փոփոխութիւն:

Անհնարին է բառ առ բառ այսպէս ընդհանուր տեսութեամբ առաջ մղել քննութիւնն, անհնարին է, վասն զի տող մը չանցնիր՝ ուր Բարսեղ յունական իմաստնոց մին չչարժէ, բառ մը չկայ՝ որ մեր հետաքրքրութիւնն չգրգէ, սուն մը չկայ՝ ուր ժամանակին գիտութեանց բարձրագոյն բացատրութիւնքն չտեսնուի, հետադարձաւ մը մը պակսի. այսպէս եւ թարգմանութեան նկատմամբ՝ ամեն պարբերութիւն իր լեզուն եւ թըռուցիկ կանոնն ունի, գեղեցիկ տապուաճք, քերականական դարձուածք, ընտանի գրոյցք, փոխ բարբառ անողակա է. իսկ ձեռքերնիս դանդաճ տպագրին եւ ձեռագիրք՝ տող մը չեն անցու-

ներս տառնց խանդարման, տառնց մեծի յեղաչըման, բարեկանա-
կան խառնակոյտ մի եւ տնազին աւերածոյ կոյտ մը կը յանդի-
մանեն մեզ: Անհնարին է, այս, իսկահար քննութիւն մը թա-
փել սող սող եւ տուն տուն բոլոր գրոցս վրայ, ժամանակն
վառնել է յընդունայնս եւ ումպէա. ուստի համառօտելով ըստ
կարի կը թռչիմք էջերն, ամենէն պիտաւոր կէտերուն նուիրելով
մեր ուշն:

Էջ 50 Բարեկը բնագիտութեանց ուսուցիչ է, կայծակն եւ
որոտումն կը քննէ. — «Ի սասարկութենէ հողմոց՝ (ապապիրն 'ի
հասարարութենէ հողմոց), որ բախին ընդ ամպս, (այլ. ընդ միմեանս
յամպս), 'ի սասարկ (այլ. 'ի սասարկ) բանաւոր հողմոցն՝ յորժամ
կոտորէին յեկեր 'ի գոգս ամպոցն՝ ճայլէան հարանի, ճայլիւն ու-
րտամանց» (այլ. յորժամ հարկանիցեն յեկեր զգոգս ամպոցն՝ ճայլէ,
հատանի ճայլիւն որտամանց, իսկ միւս ձեռաղիրն՝ յորժամ հար-
կանիցեն յեկեր 'ի գոգս ամպոցն ճայլէ, հարանի ճայլէան որոտմանց):

Սոյն ճառին մէջ տկանց կրկին անուանելու կը հանդիպիմք, —
Փանակն՝ որէ Silexի տեսակ մը Quartz hyalin (Hyalos ապակի)-
Cristal de roche. իսկ միւսն Պաղպաղակ-Sclénite (transparente)
լուծաբար, նոյն ընդ taleի, կամ pierre spéculaire, եթէ
յիշատակուած չլինէին մեզ 'ի հարց այս կրկնակ բառեր՝ ան-
շուշտ մենք այժմ գտածինն Ժառնց Բէրէզ կամ ապակի՝ եւ
զերկրորդն հայելաբար կամ լուծաբար կը կոչէինք, արհամար-
հելով կամ անընդունելի գտակով վառնակն եւ Պաղպաղակ քա-
րերն եւ բառերն:

Ջուրց տառնին չարժման նկարագիրն չառնական կերպա-
րանք մ'ունի ընթերցման. եւ այս յոյն բնագիրն մէջ չերեւիր. —
«Բայց ստակուին չեւ եւս տակալ ջուրցն զիորձ գնացից. այլ
յամենայն կողմանց ալիք զարեօք զիզանային, եւ ինքեանք
զմեմնամբ գտանային 'ի վերայ երեսաց երկրի, բարձրացեալ
վերանային, 'ի բարձունս ամբանային, եւ ծփեալ կոծէին զա-
մենայն երեսս երկրի, եւ 'ի սահմանս այլոց բնութեանց ջանա-
լին հասնել, անդամեք (այլ. անդամեք) խորոց գոչէին բազում
ջուրքն, որ յամենայն կողմանց տարածեալ ունէին զամենայն
երեսս երկրի»:

Յանաբանութեան եւ հայկաբանականին կանոնաց քաղցր
կիրառութեան օրինակներն են՝ «Ժառնիք ծառոց», «Ժնոնեք խո-
տոց», «Բոյս սերմանց», գոյականքն՝ փոխանակ իւրաքանչիւր
անորիչ գերբայից տեղ զործածելն. այսինքն «ծաղկել ծառոց»,

«Ճնանիլ խոտոց», «բուսանիկ սերմանց», «հասանիկ կիկլ պտղոց»,
ևւայլն. ևւ կամ «ծաղկումն», ևւայլն:

Բարսեղ երկրագնախոս մեծամեծ գետերն կ'ըսէին թուել,
յակմանէ յանուանէ, Արիստատելի Մթնոցորտաբանութենէ բաղ-
ուածոց հաւաքելով. Տարաէսոսն ևւ Իսարոս (Բեա ևւ Դանուբ)
Պիրենեան լեռներէն կը հոսեցոտնէ, Արեւելից համար Արեւ-
մուտքն խաւար էր այնօր, ինչպէս Արեւմտից համար գետ ևւս
խաւար մնացած է Արեւելքն այսօր: Արեւելցին շատ աւելի
տեղեակ էր Հնդկաստանի ևւ Բակարիոյ՝ քան Գաղղիոյ ևւ Ի-
բերիոյ (Սպանիա): Այսպէս Բարսեղ արեւելք ևւ արեւմուտք
զիմելով՝ յանդուգն կը ճառէ ևւ կը գայթէ, մեր թարգմանն քիչ
մ'աւելի անտեղեակ կամ լու ևւս անուշադիր այդ «անուանց»
նորանոք անուններ կ'ըստեղծագործէ ևւ յունական յօդերն կա-
պելով անուանց հետ՝ անխմանալի սկզբնատաւեր ևւ յորջորջում-
ներ կը չինէ. ձեռագիրք ևւ դադարաբողք քիչ մ'աւելի ապա-
կանկելով այդ անուններն խոսնալինսոր բաւելի մը մէջ կը ձգեն
դապաղերն, որով սոսկալի ճիւղ մը կը պատկերանայ մեր ա-
չաց: Տեսնեմք ապագերն.— «Գետ մի որ անուանեալ կոչի շինգոս՝
յարեւելից ելանէ... Եւ 'ի միջոյ՝ յարեւելից ելանեն այլ գետք՝
որ անուանեալ կոչին Բագարոս ևւ Ռոսպէս» (յունաշան 'Օ յօդն
միացած Քոսասպէս անուան հետ), ևւ միւս ևւս գետ՝ որ ան-
ուանեալ կոչի Բարասէս. (արդարեւ զարմանալի է Արասէս, Ա-
րաս, անունն Բարասէս կարգաւն, օրինակէն, ապագերն).
շմեղաւն ծովն ՀԱՏԱՆԷՆԷՆ ևւ ելանէ. (անխմատ միջանկեալ
խօսք մը՝ զոր Բարաքսէոս կը պառչածեցունէ ապագերն. ընդհա-
կառակն յոյնն կ'ըսէ.— «Կրօն (այսինքն յԱրաքսեայ) 'է Մեղաւն
ծովն ՀԱՆԱՍԻՍԷՆ ԷՆԷՆ».— (Տանասէն բառն յայտնի է որ թարգ-
մանչին ձեռքը հափանէ ևւ կըսած չէ, այլ հաճեալ ընթանողաց ևւ
ստանդարտաց ապրիկարութեամբ). ևւ միւս ևւս 'ի Կովկասէսն
աշխարհէ՝ որ անուանեալ կոչի Ռփասէս. (յունական արական
յօդն 'Օ միացած թարգմանչին ձեռք Փասիս անուան հետ)....
Եւ զարմեալ այլ ևւս գետք որք յարեւմտից ելանեն 'ի Պիրենեան
լեռնէ. (մին 'ի ձեռ, Պիրենեան—Պիրենեան). մին անուանեալ կոչի
Տարաէսոս, ևւ միւսն Իսարոս, ևւ անոր քան զարձանան կանգ-
նեալս 'ի սահմանս ծովուն մասնէ Պեպեցոս (այս անձանութ ա-
նունն Բնագրին մէջ չկայ, ևւ ոչ ալ թարգմանչին գործն է,
այլ մրգուղ գրչաց ևւ ապրիկար ընթերցողաց ևւ դադարաբաց
արդիւնք. Պեպեցոսն՝ ըստ Բնագրին ևւ բնորոգոյն ձեռագրին

պէտք է ըլլայ Եւրոպեացիք. ինչպէս տող մը վար ծանօթութեան մէջ կը յիշեցունէ նաեւ տպագիրն, եւ գոյցես ինքն կ'անդիւ-
թանայ յայդմ): Բայց Իստրուս նախ ընդ տշխարհն Ռեպուպլիկայն.
յանէն. (Ռեպուպլիկայն է վերայիւրդն հետ՝ Պեպուպլիկայն. երկաթագիր
հնագոյն սովորութիւնն եւ սեղմ գրերն եթէ գծեմք աշքերնուս
դէմ, Եւրոպեացիք բառին գրերովն կրնամք Ռեպուպլիկայն եւ Պեպուպլիկայն
անճոռնի անուններն ծնանել): Քիչ մը վար, քանի մը բառ յե-
տայ Սպանիոյ անունն Իքսթէն՝ կ'ըլլայ Եպուպլիկայն ըստ տպագիրն,
Նիւէ կը լինի Հիւնէս, յոգին միանալովն. իսկ Քրիստոսի ուղիղ
գրութիւնն գտնուելովն հանդերձ յորինակին՝ տպագիրն Քրիստոս
գրութիւնն կը պահէ:

Գեղեցիկ բացատրութիւններ են անշուշտ՝ «Ջրեղջ», «չաւ-
մարանք եւ համբարք ջուրոյ», «պատրոյգ ճրագի կամ բուծնոյ
որ ծծէ քամէ գիւղն»:

Էջ 58 «ձմեռոյ բառաց» 'ի տպագիրն եղած է «ձմեռոյ խը-
ւաց»:

«ժամանակ ձմերայնոյ» կը կոչէ թարգմանիչս ձմերուան ա-
րեւտարձն, եւ «ժամանակ տմարայնոյ» ամարուան արեւա-
դարձն. իսկ կրկին գիշերահաւատարքն՝ «հասարակած տունջիանն
եւ գիշերայն» իսկ այլուր այլապէս տեսանք: Իր քաղեմք հե-
տեւեալ օրինակներն, անձրեւոյ եւ ձիան պատճառաւորութիւն-
քնն. — «Սոնաութիւն ջուրոյ 'ի սապոյ արեւակամնն ձգի ընդ
երեսս բարձանց, ելանէ 'ի հոծ եւ 'ի թոյլ օգն ժողովի. եւ
յորժամ ձեպիցեն հոգմքն ճնչի» ընդ աղօտ 'ի վերայ ամպոց վայ
իջանէ նստի... եւ սկսանի յորինել լինել յորոն յորոն դարմա-
նադորձ խմատութեամբ... եւ մեկնին լինին չիթք չիթք եւ
յանին՝ սրակին՝ ընդ երեսս երկրի... Եւ յորժամ ամպք առցեն
զնամութիւն փրփրոյ 'ի սառակութենէ բանութեան հոգմոց,
եւ տառատառոյց ցրտութիւն զփրփրով խոնաւութեանն անկա-
նիցի՝ տաժամայն գառնան ջուրքն 'ի ձիւն, եւ հոծին ամպքն
ձեամբք, եւ լինին ձիւնաբերք:

Որոգինեայ վրայ յարձակումն Բարսղի գլխաւոր գլազում-
ներէն մին է գոյցես. ցարդ միշտ պարտապաշտձ լեզուաւ
հակառակած էր նմա. այլ սրդ կարծես աղայական չարութեամբ
մը կ'ուղէ հարուած ապ, սակայն միշտ առանց անուան. —
«Ասացուք ընդդէմ ուրումն որ յեկեղեցւոյ է, եւ գանդաչէ ան-
նման առակօք»: Ինչ էին գանդաչանքն. — վերէն ջուր բացառ-
ութեամբ հրեշտակքն կ'իմանայր Որոգինէս, իսկ Ներէն ջուրք:

սատանն: Հերմիմոս Որովինեայ եօթներորդ սխալմունքն կը կարծէ զայս. Բարսեղ կը հակառակի յայսմ իւր Վարդապետին, եւ «այսպիսի բանք՝ կ'ըսէ, երազոց պատմութեանց նման են. եւ իբրեւ զբարբաջ ծերութեան, որ անցեալ զառանցեալ իցէ անկանել ՚ի բանից հաստատութենէ»:

Եւ ի՞նչ իրաւամբ այսչափ ատաջ երթալ, մինչ իւր իսկ սեպհական հարազատն՝ Գրիգոր Նիւսայի՛ն յայտնապէս նոյն վարդապետութիւնն կը քարոզէ Որովինեայ նման, թէ «վերին ջուրք՝ երկնաւոր բանական զօրութիւնն են. բառերն թող զարմանք «չգործեն»:

Ըստ զրոց երկրորդ աւուր յիշատակութիւնն Բարսեղ կը նուիրէ հաւատացեալ հօտին երկուշաբթի առաւօտուն ժամուն. երեկոյին պահելով չորրորդ ճաշին արարչութեան զաղանեաց թարգման կանդնել վերտալին. — «Եւ արդ այսուհետեւ պատմութիւն աւուրն երկրորդի ՚ի նմին աւուր հանդիպէ, ... եւ զի զբաղեալ է աշխարհս ՚ի պէտս կարօտութեան՝ տաղուք զմիջոց աւուրս հոգոց նորս, ... եւ ընդ նմին պատրաստեալ վերստին զանձինս խորակաց ատուածեղէն բանին, որ կոչէ զմեզ ՚ի սեղան հոգեւոր ՚ի ժամ երեկոյին»:

Կ'իջնէ Բարսեղ բեմէն երեկոյեան խօսելիքն ոչ զնկելով ամիսիկ. մինչ ունկնդիր ժողովուրդն խառն ՚ի խառն կ'ելլէ եկեղեցիէն, իր օրական զբաղման եւ կենաց հայհայթման հոգոյն զբաղեալ:— Բարսեղի առաջին զործն է յառաջաբան մը պատրաստել երեկոյեան՝ վստասկարեկ ժողովրդեան ուշադրութիւնն եւ յօժարութիւնն ձգելու համար յինքն, ազատելու համար այդ ճանձրոյթէն որում ենթարկեալ է մարդ, մանաւանդ երբ ձախող կենաց վրայ աւելնան եւ ստօրեայ զործոց տաժառնակի յոգնութիւնք եւ ձախարհութիւնք:— Արաւքին մատենագիրք՝ Պղատոն եւ Արիստոտիան բաւական նիւթ ունին Հսկասորի մը բերանն յառաջաբանութիւն՝ վերջաբան եւ նոյն իսկ ճառի մը իրանն կազմելու: Պղատոն երկոց վրայ խօսելով՝ կըսէ. Եթէ ոք իր զբաղմանց մէջ ժամանակ մը սահմանէ երաժշտութեան յատուկ յայտնի է որ միաքն եւ սիրան կը կրթէ, իսկ եթէ չափազանցէ յայդմ՝ կը թուշտայ սիրան եւ անուրի մարտիկ մը կը նմանի: Արիստոտիան իր 'երկոց մէջ կ'ըսէ, Այս ոք ձի կը սիրէ, կը պարէ ձիոց վրայ, ձի կ'երազէ, կրկիսի մէջ է: Այս կրկին նիւթերն՝ հոգ չէ թէ յարմար կամ անյարմար՝ յառաջաբան մը կըր-

համե կազմել, մանաւանդ երբ ճարտարի բերանն իյնեն. փոքրիկ յաւելումած մը ընդունայն ժամալաճառութեան՝ յիրաւի զբաւիչ բացատրութիւն մ'է, եւ այդ ընդունայն զբօսանաց քով՝ եթէ յաւելումք տիեզերաց կազմութեան զիւթական ոքանչեւեաց զբօսանքն՝ յայտնի է որ կը յաջողիմք տաժանակիր եւ խոնջ ունինդրաց միտքն գէթ ըստ բաւականին իւթել 'ի լուր մեր բանից։—Բարոյի ճարտարութեանց մին է հասեւ նիւթէ նիւթ անցնելու գիւրութիւնն, ժողովուրդն առուուն լսեց իւր խօսքն եւ բաւական ընդերկար. եկեղեցիէն դիմեց իւր առօրեայ գործոց. մին իր դարձնոցն, միւսն 'ի հիւանարսն, մին 'ի դպրանոց, միւսն 'ի հրապարակ, մին անական հողոց, այլ ոք 'ի մարդս, ոմն 'ի գաշտ, ոմն 'ի ձող, ոմն յարօր. երեկոյին միացան ամենքն իր շուրջն, բայց ամենքն սլ իրենց զբաղանաց հոգերովն պաշարուած. նիւթ մը պէտք է՝ որ ամենուն առհասարակ պատշաճի՝ եւ սակայն ոչ միոյն զբաղունն եղած ըլլայ այդ այն օր. քաղաքական հանդէսք եւ ձին կը յարմարին. ամենուն միտքն քակելով իր հոգերէն չէզոք խնդրոյ մը վրայ կը դարձունէ, եւ պահ մի անդ ճօճք տալէ յետոյ՝ աստիճանի պակասութիւնն առանց զգացունելու՝ կը բերէ զանոնք բոլորովին տարբեր խնդրոյ մը վրայ, եւ այդ խնդիրն իր նպատակակէտն է։ Այսպէս է չորրորդ ճառին անցքն։—

(Շարայարելի)

Ս. Վ. ՆԱԶԱՐԵԹԵԱՆ

ԵՐԿՐԷՔ ՊԱՏՄԵՆ ՁՓԱԴՍ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

(Շարայարութիւն) (*)

ԳԼ . Ը .

ԵՐԿՐԱՅԻՆ ԵՒ ԵՐԿՐԱՅԻՆ ԳՆՏԵՐՈՒՆ ՁՐՈՂՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՄ ԾԱՆՐՈՒԹԻՒՆ .

Ա. Երկրային գիտէրան եւ երկրէն յեւոյն իւրոն-թեան և պահ-
պանման համար յիշողութիւնն իւրեւոր է. — Անցեալ կրկին գլխոյ մէջ
փոքրիկ տեսութիւններ ըրինք ձգողականութեան վրայ, ամեն
մարմին երբ պատշաճաւոր դրից մէջ գտնուի՝ եւ խափան չու-
նենայ՝ գնդի կերպարանն կ'ընդունի. հեղանիւթոց շաւն այս
ընդհանուր ձեւոյն օրինաց կը հպատակի, անդիմի եթէ կաթիլ
կաթիլ թափեմք՝ իւրաքանչիւրոց ձեւն գնդակերպ լինելէն զան-
կէր իրարու չափաւոր մերձաւորութիւն ունենան՝ կը միանան
իրարու, առանց գնդաձեւութիւնն կորուսանելու. այսպէս նաեւ
ամեն մետաղ՝ հալած վիճակին մէջ եթէ շարժման ենթարկի
բոլորչի գնդակակերպ ձեւ կ'ընդունի. Նոյն բանն ջրոց կաթիլն,
ցօղն, իւղն, եւ առհասարակ հեղուկը կը ցուցնեն .

Շատ զխանականք այդ ձեւոյն պատճառն փոխանակ ձգո-
ղականութեան տալու՝ այլ պատճառներ յառաջ կը բերեն. ան-
հիմն չեն այդ ցուցմունքս . Ոմանք օգոյ ճնշման արդիւնք կը
համարին զայդ, սակայն այս անհիմն եւ սխալ զրոյց մ'է, վասն
զի օդահան մեքենան պարպելէ յետոյ՝ զարձեւալ նոյն ձեւն ան-
փոփոխ կը տեսնեմք անօդ միջոցի մը մէջ . Մնացեալ պատճա-
ռաբանութիւնքն թէ եւ ոչ անհիմն, սակայն եւ ոչ զօրաւոր,
ձգողականութիւնն զոր Նեվտոն Տէռանէւայ ԼԵ. խնդրոյն կը
պարզէ՝ ամենէն հաւանականն է եւ զօրաւոր փաստեր ունի . եւ
այս միայն Զանդու-թեան կամ յիշողութեան անուամբ՝ առհասարակ
ամենայն մարմնոց կրնայ համոզիչ կերպով պատշաճիլ . Մեր

(*) Տե՛ս Պարկերի Բէ՛ 22

գնդոյն վրայ դարձունելով աչքերն իսկ ամենեւին տարակոյս չենք ունենար՝ թէ ծանրութիւնն կայ էապէս. ծանրութեան մի ալ անուանէ ձգողութիւն, կամ կրկին եւ մի զօրութիւններ: Եթէ փոքրիկ կաթիլներու մէջ կ'ազդէ այդ ոյժն գնդակերպ ձեւ մը տալու՝ ո՞վ կրնայ ըսել՝ թէ մեծամեծ մարմնոց վրայ նոյն ազդեցութիւնն չունենայ. եւ սակայն դիտնական աշխարհ ընդունած է զայդ: Եթէ եւ մենք ընդունինք՝ պէտք է յիշեմք՝ որ նիւթն ինքնին այդպիսի կարողութեան՝ զօրութեան եւ ազդեցութեան՝ ծնող չկրնար ըլլալ, վասն զի նիւթէն եւ նիւթակաւնէն բարձր է այդ յատկութիւն, եւ նիւթոյն վրայ կ'իջիւէ, ուստի անհրաժեշտ է՝ թէ այդ անազին ոյժն տիեզերաց մէջ տիւօղ Աջ մը լինի, նախախնամօղ Աչք մը՝ որ անյողդող պահէ զայդ, անարկու իմաստութիւն մը՝ որ նիւթոյն մէջ կարենայ պարփակել աննիւթ զօրութիւն մը, եւ անդադար խնամօք երդնէ եւ ծնանի սնթիւ անհամար տիեզերական աշխարհներն սամնախիստ օրինաց հարստակութեամբ:

Եթէ ձգողականութիւնն գնդաձեւին պատճառն համարեցինք նոյն զօրութիւնն եւ նոցա պահպանութեան պատճառ հաւատալու հմք. վասն զի այդ մարմնոց կազմութեամբն այդ ոյժն չանհետացաւ, ալ նոցա հետ եւ նոցա մէջ կ'ապրի: Եթէ եւնթադրեմք պահ մի այդ զօրութեանց չքացումն՝ յայնժամ այս գունդերն զլուծինն անկած պիտի արչաւէին, առանց գիտնալու՝ դէպ ՚ի ո՛ւր: Յայնժամ այդ սոսկալի զղրդմանց՝ չարժերու եւ բարախմանց մին միայն բաւական պիտի լինէր երկրագունդն քակտելու, ցնդելու:

Սակայն ենթադրական է միշտ այս. եւ ենթադրութեան մը վրայ քան զայս սուելի խօսիլ չարժեր. երկինք միշտ մեզմէ բարձր են, քննեմք մեր տռջեւն եղածն, եւ առա հետեւութեանց յան հմք մտօք: Երկրիս վրայ ծանրութիւնն այն կայ. կամ ՚ի հողաշաւէն՝ կեդրոնական ազդեցութիւն մը ամենուրեք վրայ զրուած՝ դէպ յինքն կ'ուղէ ձգել, յինքն ամբարել ամեն բան: Քարը վրէն միշտ վար կ'իյնայ. կազն՝ եթէ օդէն թիթեւ է՝ կը բարձրանայ, սակայն ատիճան մը, հոն պէտք է կենայ, եւ զանազան բաղադրութիւններ կազմելով պէտք է խոնարհի, ցածնայ, մինչեւ կեղդոնն միտի, առանց հոն հասնել կարենալու: Ամեն բան այս անաւոր եւ անխմանալի ուժոյն առջեւ պէտք է խոնարհի. ամեն բան պէտք է շարունակ չրջան մը կրէ փոփոխութեանց, եւ սակայն տիեզերք եւ երկիրս եւ աշ-

խարհ նոյն կը մնայ,—Ո՞րչափ է՝ Արարողին իմաստութեան անհուն չափն։—

Բ. Ծանրութիւնն էլ հրեշտակոյս զգրութեան թէ՛ ապահովութեան թէ՛ հեշտ։—Այդ ծանրութեան՝ ձգողութեան՝ կեդրոնածիւղ զօրութեան օրէնքն՝ որուն վրայ կը խօսէինք, հակառակ դիւրքով օրէնք մ'ալ ունի՝ որ է կեդրոնական զօրութիւնն։ Ամեն մարմին զէսկ 'ի կեդրոնն զիմեղու հարկին մէջ է։ սակայն առանց բնաւ հոն հասնիլ կտրողանալու, ըսինք Ա. մասին մէջ, այդ ընդհանուր վարդապետութիւն մ'է զոր զխտութիւնն համախոհութեամբ կ'աւանդէ. ծանրութիւնն եթէ այդ հակառակ ոյժն չգտնէր զիմացիր, դուցէ եւ ինքն փճանար. եթէ հակառակ ոյժն՝ կեդրոնական զօրութիւնն հաւասարէր առաջնոյն՝ յայնժամ երկիրս եւ տիեզերք վտանգի մէջ կը դրուէին։ Ինչպէս տեսանք յարդ աւնն աստղ իւր առանցքին վրայ օրական շրջանն կը բոլորէ. երկիրս ժամուան մը մէջ գրեթէ 400 մղոն տեղ կը կտրէ, եթէ մի միայն կեդրոնական զօրութիւնն իշխէր, վայ մեղի, այդ արագութեան մէջ, Դարձեալ զի երկրիս կազմութիւնն ջրով եւ հողով լինելով թոյլ տարրն ամենաթուրք հակառակութեամբ պիտի վտանգուէր, ուստի նոյն իսկ հաւասար կենթադրելով այդ կրկին ոյժերն՝ վտանգն անխուսափելի էր. առ այս Անկարօտն հանճարոյ՝ Իմաստութիւնն զլսովին՝ ծանրութիւնն 288 անգամ աւելի բարձր եւ ազդեցիկ կարգած է քան զհակառակ զօրութիւնն։ Առ այս իւրաքանչիւր մասունք աշխարհիս՝ կատարեալ հանդիստ եւ կատարեալ ապահովութիւն ունին, ոչ երբեք իւր շարժմունքն կ'ըստիպէ զծովերն զամաքն ծածկել, ջուրերն ապականել, կամ զամաքն ջրոց մէջ սուզիլ, այլ ամենայն հանդարտութեամբ իրենց կանոնաւոր ընթացքն շարունակել։

Աւելի ահաւոր է Արեգական երեւոյթն. որոյ շրջանակն 1, 400,000 անգամ աւելի մեծ քան երկրիս՝ իր օրական շրջանն 25 1/4 օրուան մէջ կը կատարէ, հետեւաբար 7,326,000 մէղր կը կտրէ ժամուան մը մէջ, աշխարհիս կտրածին չորս անգամ մէն աւելի. ինչ ահաւոր տեսարան պիտի նկատէինք՝ եթէ ծանրութեան անշմունչի օրինաց փափակութեամբ՝ չլարմանուէր այդ հակառակ ոյժն. չօժտուէր այդ իմաստուն զօրութեամբ՝ Արեգական հսկայ մարմինն։ Եւ սակայն միշտ ահաւոր տեսարան մ'է վիթխարի մարմնոց մը մէջ փոքրիկ զօրութեան մը բնականաբար, եւ ում նորա մէն մի մասունքն՝ իւրաքանչիւր հիւլէներն՝ պատրաստ հպատակութեամբ պէտք է հնազանդին։—

Չգործեմք արդեօք, «Ո՛վ խորք մեծութեան, զխոտութեան եւ ի մատուցեան Աստուծոյ, որպէս զի անքննելի են ճանապարհք քո, Տէր»։—

Տիեզերական մարմնոց օրական շրջանի ժամական չափն գտնելու համար՝ պէտք է այդ մարմնոց տրամագիծն եւ շրջանակն առնուլ, վերջինն իւր օրական հաշուիլն բաժնելով՝ կ'ունենամք իւր ժամուց հետ համեմատական դնացք մը, իսկ 24 ու բաժնելով՝ կ'ունենամք մեր ժամուց բաղդատական ընթացքն։ Այսպէս Երկրի տրամագիծն է 12,733, 308 մետր, իսկ շրջանակն 9,020 մղոն, բաժնելով 24 ու կ'ունենամք զրեթէ 376 մղոն ժամուան մէջ։

Ընկալեալ օրէնք մ'է Աստեղաբաշխից՝ բանաւոր հիմանց վրայ հաստատուած՝ թէ «Մոլորակաց խոտութիւնն՝ Արեգակէն ունեցած հեռաւորութեանն համեմատական է»։ այսպէս Լուսնն թագին խոտութիւնն ըսել է թէ մեր բնակած մոլորակին չափն է։ բայց Լուսնիմազն մեր աշխարհէն շատ աւելի մեծ ըլլալով եւ իւր շրջանն աւելի կարճ ժամանակի մէջ կատարելով կեդրոնախոյս զօրութիւնն աւելի եւ շատ աւելի ազդեցիկ է մանրամասնաբար քննեմք. Լուսնիմազի տրամագիծն 35,790 մղոն լինելով՝ շրջանակն 112,440 մղոն ըսել է. իսկ օրական թաւալումն 9,55 ժամուան մէջ կատարելով՝ որ նոյն է 595 վարկենի մէջ, ժամուան մը շրջանն 11,675 մղոն ըսել է։ Այդ սոսկալի երազութեան հետ միացունելով իւր մարմնոյն նուազ խոտութիւնն, եւ վանողական ոյժն, վայրկեան մը կամ քիթիթ մը կեանքն զարմանալի չէ։ Եւ սակայն տհաւոր խմատութեան Աջն տիեզերական ծանօթ համարեալ՝ եւ սնծախօթ ըստ ինքեան՝ օրինաց զրութեամբ անարատ կը պահէ այդ ամենն։

Գ. Ծանրութեան ոյժն եւ օգուտն՝ որով էրեւանէն հալածել էրէնց ծէրէն լէն խորրիւր։—Աստեղաբաշխութեան սքանչելեաց մին է այս խնդիրն. Նեփտոնի խորախորհուրդ փիլիսոփայի եւ աստեղաբաշխի կը պարտիմք այս գիւտն, ամենայն վտահանալի եւ համովիլ քննութեանց եւ փորձերու հետեւանօք հաստատուալ Նեփտոն իւր Այդքանց մէջ խոտուասիրաբար կը հետեւցունէ զայդ, եւ դիտական աշխարհն կը վարդապետէ այսպէս։—Ծանրութիւնն մի միայն մարմնոց վերին երեան չքնակիր, այլ մինչեւ կեդրոնն կը թափանցէ, կը ճառագայթէ մինչեւ վերին երեան, եւ անտի կը ցլանայ դէպ ՚ի հեռաւոր մարմիններն.

եւ զանոնք յինքննէ անբաժան կը պահէ: Եթէ ենթադրեմք՝ թէ միայն մարմնոց վերին երեսն ընակէր ծանրութեան օրէնքն՝ յայնժամ մի միայն աստեղաց պահպանմանն պիտի ծառայէր, առանց այլոց հետ հաղորդականութեան. եւ դարձեալ մոլորակ մը շարժման սկսելով յայնժամ փոխանակ թերաձեւ կամ բոլորչի ծիր մը ձեւացունելու՝ բաժանման կէտէն ուղղակի պիտի հեռանար, երթար միջոցի անսպառ անդունդին մէջ, առանց բնաւ բաժանման կէտն դառնալու: Սակայն այդ անքուն Աշքն՝ անթուղ Զեռքն՝ ամեն բան իմաստութեամբ կարգադրած է. նիւթոյ ստեղծմամբն առաջին վայրկենէն տուած է անոր սքանչելի յատկութիւն մը, որով իւրաքանչիւր հիւլէ նիւթոյն՝ այլ հիւլէից հետ սերտ յարաբերութեամբ մը կապուած է:

Մարմնոց ծանրութեան զօրութիւնն հեռաւորութեան քառակուսոյն հետ համեմատական է. այսպէս կրկնելով հեռաւորութիւնն կ'իջնէ քառորդի մը. եռապատկելով հեռաւորութիւնն՝ զօրութիւնն ինն անգամ կը նուազի:

Նեվառն իմաստասիրական ուղղութեամբ կը յառաջէ. չուզեր ենթադրութեանց վրայ հիմունք հաստատել, ուստի չուզեր բացատրել եւ չհետամտիր խնդրելու թէ ծանրութիւնն ուստի՞ կը բխէ: Եւ թէ ո՞ր եւ նորա սկզբունքն: Եւ մինք որ տեսներական մարմնոց իրարու վրայ ազդած ձգողականութիւնն պաշտպանեցինք՝ տակաւին առանց երկմտութեան չենք. տակայն այս այսպէս է. որչափ ալ երկմտինք մենք՝ դույց իրաւունք ունինք, բայց եղելութիւնն ասին յայտնի է: Քննեմք դեռ եւս:

Զգողականութեան էութիւնն ճանչնալէ վերջ՝ զբաղինք քիչ մ'ալ այդ ուժոյն եւ մոլորակաց ազդեցութեան մէջ ունեցած արդեանց վրայ: Տեսանք աստեղաց եւ մոլորակաց շարժումներն ըստ բաւականին, այժմ ծանրութեան օրինօք դիտելով կը տեսնեմք որ առանց այդր սահմանադիմ մը՝ ունի մի ըսեմ դիտել այդ ահաւոր մարմնոց անհնար էր. իւրաքանչիւր մարմին ըստ իւր շարժմանն պիտի ուղղապէս առաջ երթար, առանց բնաւ դադնալ կամ չըջիլ երազելու. հետեւաբար ընթացից խանդարումն, բաղխումն, ընդհարումն, եւ ամեն անկարգութիւն կարելի էր յայնժամ: Եթէ քան զիւրաքանչիւր մոլորակաց ծանօթ շրջանն աւելի երազութիւն մը կարենայինք տալ, փոխանակ իրենց ծանօթ ծրոյն՝ պիտի յաղթահարէին ծանրութեան օրէնքն. եւ դէպ 'ի հեռուն դիմէին. ընդհակառակն՝ եթէ նուազէինք կիսովին արաբութիւննին պիտի մերժէին վանողական ոյժն՝ պիտի յաղ-

թուէին ծանրութենէն, եւ չորս անգամ աւելի պիտի մօտենային Արեւուն. եւ իրենց չրջանն զիտաւորաց նման մօտենալով եւ հեռանալով պիտի բոլորուէր, որով քառակուսի ջերմութեան ստաւելութիւն եւ պակասութիւն պիտի կրէին, այսինքն է 16 անգամ. եւ այս անբնականի պիտի ընէր յայտնապէս բոլոր մոլորակներն. նոյնպէս եթէ խոտոր ընթացք մը բռնէին Արեգակէն:

Սակայն այս ամենն մեծ խնամօք ճշդութեամբ, չտկուած՝ շարունակ, է, կարկինն անհնար է այսչափ խնամօք գործել. իւրաքանչիւր Դրութիւն սքանչելեաց պատկեր մ'է. Տիեզերք առհասարակ անբաղդատելի գեղեցկութիւն մ'է. աւելի քան զայս ճշդութիւն, համեմատութիւն եւ գեղեցիկ նրբութիւն մեր միտք եւ խորհուրդք չեն կարօղ ծնանիլ. պատշաճ ըստ իւրաքանչիւր արարածոց պիտոյից կազմութիւն, եւ քիւրազդի արարածոց. — ոչ չեմք կարօղ խորհիլ:—

ԳԼ . Թ .

ԼՈՅՍ ԵՒ ՋԵՐՄՈՒԹԻՒՆ ՏԻԵՋԵՐՍՑ.

Ա. Հասարակ աստիճան եւ արեգական լոյսն եւ ջերմութիւնն. — Լոյս եւ ջերմութիւն անբաժանաց կեանքն եւ հոգին է, ուստի հարկ է՝ որպէս զի անբաժանական մարմին մը չփճանայ եւ ապրի՝ այդ կրկին բարեաց հաղորդակցի. որպէս զի անբաժանական առհասարակ մարմնոց այս մասամբ կրած ազդեցութեանն եւ ունեցած զօրութեանն գաղափարն ունենամք՝ պէտք է նախ մեր արեգակնային գրութեանն վրայ յարեմք աչքերնիս: Գիտեմք անտարակոյս թէ մեր Դրութեան կենսատուն եւ լուսատուն մեր Արեգակն է. կատարեալ եւ վերջնական լուծմամբ անգեղութիւն չունիմք զեւ եւս Արեւուն նիւթոյն եւ զանգուածին կազմութեան վրայ. ինչ որ անտարակուսելի է՝ հուր եւ լոյս է:

եւ մեր ջերմութեան եւ լուսոյն միակ աղբիւրն: Ի՞նչ աստի-
ճան է արդեօք Արեւական բնիկ ջերմութիւնն չեմք գիտեր,
սակայն փորձն կը ցուցնէ՝ որ փոքրիկ եւ մի քանի հարիւրո-
ւորացի հաստութեամբ աղակաւ մը միջոցաւ՝ երկու մաներկ-
րորդի մէջ ամենէն զժուարհալ մետաղներն կը հալին. այդ
ջերմութեան ոյժն ցարդ մենք չենք կրցած ունենալ:

(Շարայարեյի)

*

ՈՒՂԻՂ.

Թիւ 22 Պարէի

Էջ 528, տող 14,

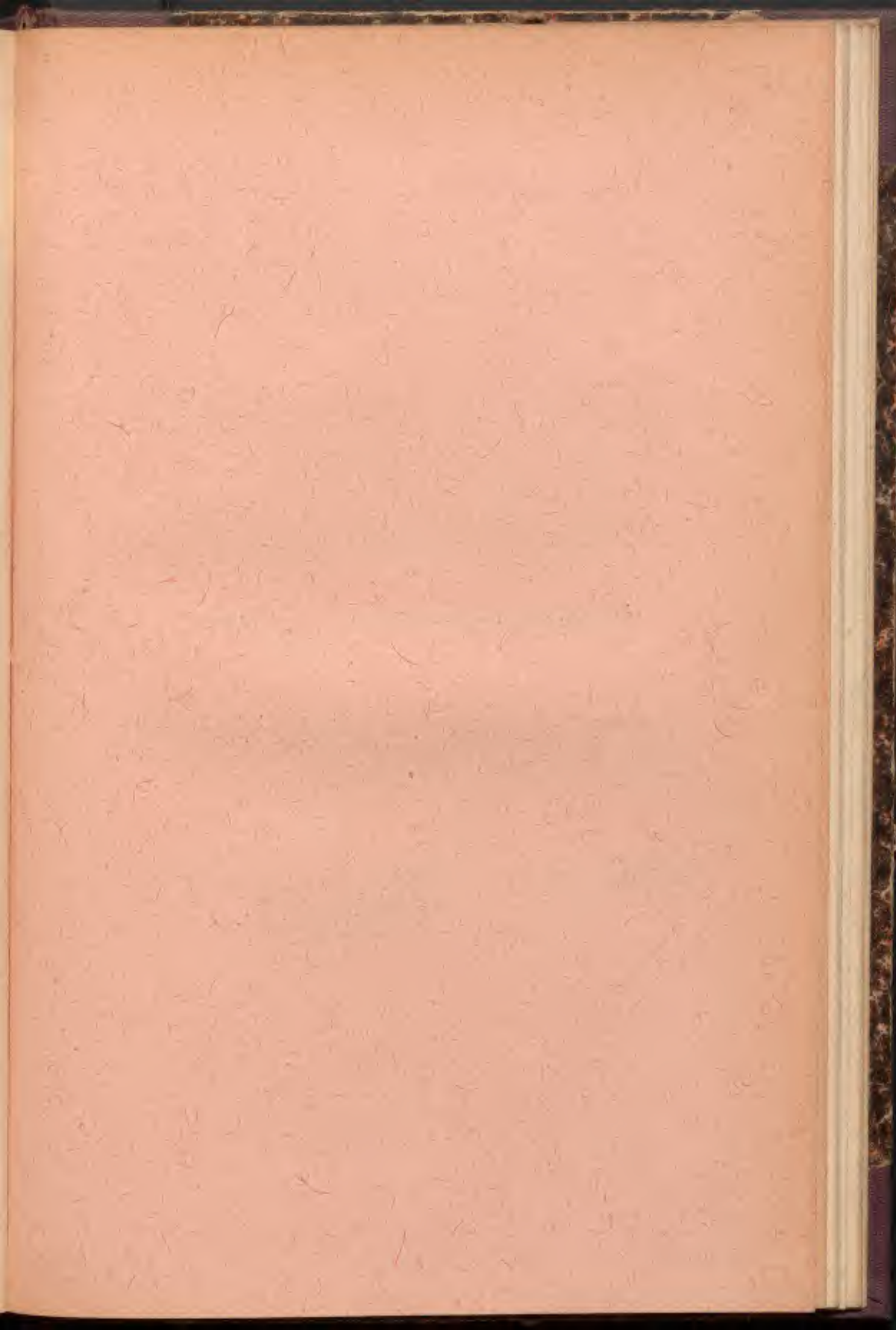
Թիւ 22 Պատկերի

Վերջի

Ուղի

Մանկան ուսմունքն իւր սրտի
կրթութենէն առաջ

Մանկան սրտի կրթութիւնն
իւր ուսմունքէն առաջ

ՊԱՏԿԵՐ տասն է. հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի :

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
բղթատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Իշխարանչիշր թիշ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եւշիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պէտք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ թերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YËCHIL, N ° 1